

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(2\)-49](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(2)-49)

УДК: 352:639.2:005.332.4:330.35

ВДОВЕНКО Наталія

Національний університет біоресурсів і природокористування України

<https://orcid.org/0000-0003-0849-057X>

СИЗОН Володимир

Національний університет біоресурсів і природокористування України

<https://orcid.org/0009-0002-5453-369X>

ТИШЕЧКО Андрій

Національний університет біоресурсів і природокористування України

<https://orcid.org/0009-0005-0540-8480>

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ГРОМАД З УРАХУВАННЯМ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА НАДЗВИЧАЙНИХ ВИКЛИКІВ

У статті запропоновано теоретико-прикладні засади реалізації механізмів публічного управління соціальним капіталом громад із урахуванням особливостей економічного регулювання рибного господарства для виявлення інституційних бар'єрів, перспектив впровадження циркулярних моделей економіки та можливостей для інтеграції цифрових і соціальних інновацій у практику управління на місцевому рівні. Розроблена теоретико-прикладна модель публічного управління розвитком рибного господарства в громадах, за умов надзвичайних викликів, з урахуванням воєнного стану, економічної турбулентності, кліматичних ризиків, свідчить про доцільність інтеграції цифрових інструментів, соціальних інновацій та економічного регулювання задля підвищення ефективності управлінських рішень. Акцентована увага на тому, залучення ветеранів до зайнятості в аквакультури сприяє соціальній реабілітації, формуванню нового соціального капіталу. Оцінка ефективності моделі дозволяє порівнювати результати за громадами, орієнтуючись на фактичні показники впливу. У перспективі така модель може стати основою для формування національних політик у сфері блакитної економіки, ґрунтуючись на принципах інклюзивності, циркулярності та децентралізації. Вказано, що умови післявоєнного відновлення, вплив кліматичних змін і технологічного прогресу сприятимуть формуванню нової системи публічного управління соціальним капіталом на місцевому рівні. Для галузі рибного господарства, громади виступають не лише як споживачі, а як ініціатори системних перетворень, здатних формувати власні прогнози розвитку через економічну мотивацію та цифрові інструменти.

Ключові слова: механізми, громади, соціальний капітал, галузь, довіра, публічне управління, повоєнна відбудова, циркулярна економіка, інституції, рибне господарство, агротехнологічні рішення, блакитна економіка, децентралізація, розвиток, регулювання, виробництво, цифрова демократія, соціальна згуртованість, надзвичайні виклики.

VDOVENKO Nataliia, SYZON Volodymyr, TYSHECHKO Andriy

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

MECHANISMS OF PUBLIC GOVERNANCE OF COMMUNITY SOCIAL CAPITAL CONSIDERING ECONOMIC REGULATION OF THE FISHERIES SECTOR DEVELOPMENT AND EMERGENCY CHALLENGES

The article proposes theoretical and applied foundations for implementing public governance mechanisms for managing the social capital of communities, considering the specific features of economic regulation in the fisheries sector. This aims to identify institutional barriers, explore the potential for circular economy models, and integrate digital and social innovations into local governance practices. Contemporary transformational processes in public administration prompt scholars to reassess the role of social capital as a foundational resource for community development, particularly in sectors of strategic importance for food security, employment, and spatial economy, especially in fisheries. Social capital, encompassing trust, social networks, horizontal ties, and collective action readiness, serves as a cornerstone for enhancing the effectiveness of public policy, particularly at the local level, where decentralized governance practices are gaining importance. At the same time, the fisheries sector, as a component of Ukraine's "blue economy," has the potential to become a source of economic activity and a platform for developing new models of social interaction at the local level. The complexity and interdisciplinary nature of the topic stem from the need to combine tools of public governance, economic regulation, and institutional support to foster an enabling environment for the development of the fisheries industry and the strengthening of social capital in communities. The developed theoretical and applied model of public governance for fisheries development in communities under extraordinary challenges, considering martial law, economic turbulence, and climate risks, demonstrates the relevance of integrating digital tools, social innovations, and economic regulation to improve decision-making effectiveness. Emphasis is placed on involving veterans in aquaculture employment, facilitating social reintegration, and forming new social capital. Evaluating the model's effectiveness enables comparisons across communities based on measurable impact indicators. In the long term, such a model may serve as a foundation for shaping national policies in the field of the blue economy, grounded in the principles of inclusivity, circularity, and decentralization. It is noted that post-war recovery conditions, the impact of climate change, and technological advancement will contribute to forming a new system of public governance of social capital at the local level. In the fisheries sector, communities act as consumers and initiators of systemic transformations, capable of forecasting their own development through economic incentives and digital tools.

Keywords: mechanisms, communities, social capital, sector, trust, public governance, post-war recovery, circular economy, institutions, fisheries, agrotechnological solutions, blue economy, decentralization, development, regulation, production, digital democracy, social cohesion, emergency challenges.

Стаття надійшла до редакції / Received 12.04.2025

Прийнята до друку / Accepted 05.05.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасні трансформаційні процеси у сфері публічного управління спонукають вчених до переосмислення ролі соціального капіталу як базового ресурсу розвитку громад, особливо в секторах, що мають стратегічне значення для продовольчої безпеки, зайнятості та просторової економіки, зокрема, й у сфері рибного господарства. Соціальний капітал, який охоплює довіру, соціальні мережі, горизонтальні зв'язки та готовність до колективних дій, є фундаментом для підвищення ефективності публічної політики, особливо на місцевому рівні, де зростає значення децентралізованих управлінських практик.

Тому актуальності набуває дослідження механізмів публічного управління, здатних забезпечити розвиток місцевих громад. Водночас, галузь рибного господарства як складова «блакитної економіки» України має потенціал стати джерелом не лише економічної активності, а й платформи для формування нових моделей соціальної взаємодії на місцевому рівні. Складність і міждисциплінарність теми зумовлені необхідністю поєднання інструментів публічного управління, економічного регулювання та інституційної підтримки для створення сприятливого середовища як для розвитку рибної галузі, так і для зміцнення соціального капіталу в громадах. Особливої уваги потребує контекст надзвичайних викликів, як воєнних, так і екологічних, що зумовлюють потребу в адаптивних, інноваційних та інклюзивних управлінських рішеннях.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідник Губа М. в роботі «Соціальний капітал як чинник розвитку громад», наголошує на питаннях економічних аспектів соціального капіталу як важливого чинника розвитку громад України, його ролі у побудові нової модернізованої моделі економічної взаємодії, основаної на ідеї координації дій влади, суспільства та бізнесу і спрямованої на розвиток громад [1, С. 15–19].

Закономірності формування соціального капіталу в Україні шляхом упорядкування теоретичних засад з урахуванням міжнародного контексту описували в своїх працях науковці Звонар В. П., Дяконенко О. І., Сова О. Ю. [3, С. 102–123]. Питанням еволюції поглядів на механізми публічного управління розвитком соціального капіталу в громадах та обґрунтування агротехнологічних рішень регулювання розвитку циркулярної та блакитної економіки присвячені наукові праці Дергач А. В. [4, С. 24–28], Яцун А. Г. [6, С. 19–26].

Базові ідеї розкрито в науковому доробку Заяць Т. А., Краєвської Г. О. на тему «Соціальні послуги для вразливих категорій населення в територіальних громадах України», що безперечно важливо для даних умов [8, С. 57–74]. Вчені стверджують, що «Україна перебуває на етапі переходу на децентралізовану систему соціальних послуг для вразливих категорій населення, у якій має зрости активність територіальних громад у визначенні потреби в цих послугах на місцях, ефективній організації їх надання і планування, моніторингу якості. Тому на основі децентралізації управління слід створити необхідні передумови для приведення системи соціальних послуг у відповідність з європейськими стандартами. Перевагою системи є розширення повноважень і можливостей органів місцевого самоврядування в забезпеченні соціальних послуг у інтересах самих громад, посиленні їх профілактичного характеру та цільового використання коштів місцевих бюджетів в умовах посилення кризових явищ в економіці, соціальної нерівності та бідності в країні» [8, С. 57–74].

Водночас актуальні питання публічного управління безпекою особистості крізь призму соціального захисту та соціальної безпеки представлено в науковому доробку Цимбал Б. М. [2, С. 58–61], проаналізовано соціальний капітал як детермінанта розвитку громади та соціального підприємництва в умовах сучасних викликів в науковій праці Ревко А. М. [5], базові аспекти державного управління соціальним капіталом територіальних громад знайшло відображення у працях Беззубко Л. В., Положенцевої К. Л. [7, С. 49–60], соціальний капітал територіальних громад України в сучасних трансформаціях висвітлено у наукових дослідженнях Дяконенко О. [9, С. 54–71].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою цієї статті є обґрунтування теоретико-прикладних засад механізмів публічного управління соціальним капіталом громад із урахуванням особливостей економічного регулювання рибного господарства для виявлення інституційних бар'єрів, перспектив впровадження циркулярних моделей економіки та можливостей для інтеграції цифрових і соціальних інновацій у практику управління на місцевому рівні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З позиції теорії інституціоналізму, розвиток соціального капіталу в громадах безпосередньо залежить від якості інституцій, зокрема формальних аспектів, включаючи законодавство, бюджети, регулювання та неформальних, насамперед, норми, цінності, традиції. У сфері рибного господарства ці інституції мають бути адаптовані до галузевої специфіки природокористування, сезонності, територіальної прив'язаності та ризиків деградації водних екосистем. Економічне регулювання цієї галузі передбачає поєднання адміністративних і ринкових механізмів: ліцензування, квотування, податкові стимули, підтримка малих фермерських ініціатив, інвестиції у переробку та логістику. Інституційні бар'єри, які стримують зростання соціального капіталу в цій сфері, включають: відсутність довіри до органів влади; слабкий розвиток кооперації між рибними господарствами; фрагментованість нормативної бази; нестачу цифрової грамотності та інфраструктури;

недоступність фінансових інструментів для малих виробників. З іншого боку, циркулярні моделі економіки, що ґрунтуються на повторному використанні ресурсів, нульових відходах і відновленні екосистем, створюють нові можливості для інтеграції громад в економіку, зокрема, через біотехнологічні проекти у вигляді переробки відходів аквакультури, впровадження рециркуляційних технологій, зелені інвестиції.

Управлінські рішення мають враховувати потребу в інтеграції цифрових і соціальних інновацій: використання електронних кадастрів й прозорих платформ для розподілу ресурсів; залучення молоді через інструменти цифрової демократії, наприклад, Молодіжні ради, Молодіжні парламенти; використання соціального підприємництва для створення додаткових робочих місць у громадах. Результативність таких інновацій може бути основана на використанні цифрової платформи «Навігатор з аквафермерства», що враховує соціальну згуртованість, економічну результативність, інституційну спроможність та екологічний ефект.

Публічне управління соціальним капіталом у громадах, що прагнуть розвивати рибогосподарський сектор, потребує системної інтеграції економічного регулювання, інституційного реформування, цифрової трансформації та практичне застосування моделей кооперації, орієнтованих на довіру, участь та інновації. У цьому контексті особливої уваги набуває концепція інклюзивного управління, що передбачає залучення усіх зацікавлених сторін, зокрема місцевої влади, суб'єктів господарювання, громадських організацій, освітніх і наукових установ, до формування стратегій розвитку, реалізації проектів та моніторингу їх результатів. Таке партнерство є базовим у подоланні інституційних бар'єрів і формуванні довіри, яка є основою соціального капіталу. Зокрема, ефективна взаємодія між громадами та державними структурами у сфері аквакультури може бути посилена через механізми публічно-приватного партнерства, сервісні хаби, дорадчі служби та освітньо-інформаційні платформи.

Цифровізація управління, яка включає е-реєстри, онлайн-платформи участі громадян, цифрові тренажери та аналітику даних, не лише підвищує прозорість, а й стимулює активну участь мешканців у прийнятті рішень. Це створює передумови для соціальних інновацій, які можуть включати створення нових форм самоорганізації, наприклад, рибальські кооперативи нового покоління, освітні проекти, спрямовані на молодь і ветеранів, а також залучення жінок у місцеві заходи та проекти.

Загалом, впровадження циркулярних моделей економіки в рибному господарстві має ґрунтуватися на принципах: а) регенеративність: відновлення ресурсів, біорізноманіття, зменшення техногенного навантаження; б) висока додана вартість: переробка побічних продуктів, наприклад, створення кормів або біодобрих із відходів; в) інституційна відкритість: прозорі процедури, публічні звіти, електронне врядування; г) міжсекторальна інтеграція: поєднання економічних, екологічних і соціальних політик у єдину управлінську систему.

Рибне господарство України у 2023 р. забезпечувало лише 8–9 % внутрішньої потреби у рибній продукції, що в абсолютних показниках становить приблизно 65–70 тис. тонн на рік із загального споживання понад 800 тис. тонн. Імпорт перевищує 85 % ринку, з яких понад 60 % становить морожена риба, що послаблює продовольчу незалежність держави та вразливість громад, залежних від зовнішніх поставок. При цьому в Україні функціонує понад 4 500 суб'єктів аквакультури, з яких лише 15–18 % мають позитивні виробничі показники та доступ до інфраструктури переробки. У 2023 р. обсяги виробництва аквакультури знизилися на 12,4 % у порівнянні з 2021 роком. Втрати від тимчасової окупації, замінування водойм, знищення переробних підприємств, а також відсутність компенсації або доступного фінансування створили дефіцит ліквідності, особливо в громадах, де аквакультура була основою зайнятості.

Маємо всі підстави відзначити, що в межах аналізу механізмів публічного управління на місцевому рівні виявлено, що в середньому 1 грн, інвестована з місцевого бюджету у розвиток підприємств аквакультури, здатна створити до 4,7 грн сумарної доданої вартості. При цьому кожне нове рибне господарство створює 3–5 робочих місць безпосередньо та ще 2–3 опосередковано (логістика, переробка, торгівля). За умов державної підтримки у вигляді грантів на суму 300–500 тис. грн, громади отримують можливість створити малі фермерські кооперативи, які вже протягом двох років досягнуть самоокупності за оптимального використання водойм площею до 10 га.

Для забезпечення розвитку галузі рибного господарства в громадах в умовах надзвичайних викликів пропонується наступна модель (рис. 1).

Таблиця 1.

Інтегрована модель розвитку рибного господарства громад в умовах надзвичайних викликів, напрями, ефекти та ресурсне забезпечення

Напрямок	Очікувані показники ефективності	Ресурсне забезпечення
Діджиталізація управління водними ресурсами	+25 % ефективності моніторингу та розподілу водних площ	супутниковий моніторинг -200 тис. грн/громада
Створення муніципальних рибних хабів	10–15 нових робочих місць на громаду	дотація - 2 млн грн, місцевий вклад - 500 тис. грн
Соціальна реабілітація ветеранів через зайнятість в аквакультурі	1000+ ветеранів до 2027 року	Програма «eРобота», гранти + навчання (30 тис. грн/особу)

Розрахунок ефективності впровадження публічної моделі розвитку рибного господарства в громаді, що враховує очікуваний соціально-економічний ефект, вкладені ресурси та інституційний потенціал відображено в формулі (1):

$$E_{\text{мод}} = \frac{(S + E) \times I}{R} \quad (1)$$

де, $E_{\text{мод}}$ – інтегральний показник ефективності моделі; S – соціальний ефект (кількість створених робочих місць, охоплених ветеранів, рівень соціальної згуртованості, тощо, у балах або %); E – економічний ефект (зростання ВВП громади, обсяги продукції, залучені інвестиції); I – інституційний потенціал (індекс адміністративної спроможності, індекс цифрової інтегрованості, нормований від 0 до 1); R – сумарні ресурсні витрати на реалізацію моделі (у грн або іншій валюті).

При соціальному ефекті $S=70$ балів, економічному ефекті $E=120$ (тис. грн), інституційному потенціалі $I=0,8$, ресурсних витратах $R=2\,500\,000$ грн:

$$E_{\text{мод}} = \frac{(70 + 120) \times 0,8}{2\,500\,000} = \frac{152 \times 0,8}{2\,500\,000} \approx 0,0000486$$

Цей коефіцієнт можна нормувати чи порівнювати з іншими громадами для оцінки відносної ефективності впровадження моделі.

Розроблена теоретико-прикладна модель публічного управління розвитком рибного господарства в громадах за умов надзвичайних викликів, зокрема воєнний стан, економічна турбулентність, кліматичні ризики, свідчить про доцільність інтеграції цифрових інструментів, соціальних інновацій та економічного регулювання задля підвищення ефективності управлінських рішень. Залучення ветеранів до зайнятості в аквакультури сприяє соціальній реабілітації, формуванню нового соціального капіталу. Оцінка ефективності моделі дозволяє порівнювати результати за громадами, орієнтуючись на фактичні показники впливу. У перспективі така модель може стати основою для формування національних політик у сфері блакитної економіки, ґрунтуючись на принципах інклюзивності, циркулярності та децентралізації.

Таким чином, публічне управління соціальним капіталом громад через економічне регулювання галузі дозволяє не лише зміцнювати місцеві економіки, а й формувати середовище соціальної згуртованості, залучення ветеранів, підтримки вразливих груп та інтеграції інновацій. Надзвичайні виклики, зокрема воєнні дії, потребують адаптивних механізмів управління, які враховують багатовекторність проблем від екології до зайнятості.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, умови післявоєнного відновлення, вплив кліматичних змін і технологічного прогресу сприятимуть формуванню нової системи публічного управління соціальним капіталом на місцевому рівні. Для галузі рибного господарства, громади виступають не лише як споживачі, а як ініціатори системних перетворень, здатні формувати власні прогнози розвитку через інтеграцію інституційної довіри, економічної мотивації та цифрових інструментів. Саме синтез цих чинників дозволить вийти за межі традиційного адміністрування і перейти до моделі інклюзивного та інноваційного управління, орієнтованого на довгостроковий соціально-економічний ефект.

Література

1. Губа М. Соціальний капітал як чинник розвитку громад. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2021. (1). С. 15–19. DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.1.3>
2. Цимбал Б. М. Публічне управління безпекою особистості крізь призму соціального захисту та соціальної безпеки. Публічне управління та митне адміністрування. 2022. № 3 (34). С. 58–61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-3.8>
3. Звонар В. П., Дяконенко О. І., Сова О. Ю. Закономірності формування соціального капіталу в Україні: теоретичні засади і міжнародний контекст. Демографія та соціальна економіка. 2022. № 3 (49). С. 102–123. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2022.03.102>
4. Вдовенко Н. М., Дергач А. В., Тищенко А. В. Еволюція поглядів на механізми публічного управління розвитком соціального капіталу в громадах та обґрунтування агротехнологічних рішень регулювання розвитку циркулярної та блакитної економіки. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. № 3. 2025. С. 24–28. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2025-3-5>
5. Ревко А. М. Соціальний капітал як детермінанта розвитку громади та соціального підприємництва в умовах сучасних викликів. Економіка і суспільство. 2022. № 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-61>
6. Вдовенко Н. М., Яцун А. Г. Наукове обґрунтування та розроблення новітніх рішень регулювання розвитку циркулярної економіки в сільському господарстві для реабілітації військовослужбовців та повоєнної

відбудови України. Київський економічний науковий журнал. № 5. 2024. С. 19–26. DOI: 10.32782/2786-765X/2024-5-3

7. Беззубко Л. В., Положенцева К. Л. Державне управління соціальним капіталом територіальних громад. Наукові перспективи. № 12 (54). 2024. С. 49–60. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12\(54\)-49-60](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12(54)-49-60)

8. Заяць Т. А., Краєвська Г. О. Соціальні послуги для вразливих категорій населення в територіальних громадах України. Економіка України. 2022. № 3. С. 57–74. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.03.057>

9. Дяконенко О. Соціальний капітал територіальних громад України в умовах війни: сучасні трансформації та прогностичні зрушення. Демографія та соціальна економіка. 2023. № 2 (52). С. 54–71.

10. Колтун В. С., Іванова Т. В., Берданова О. В. Публічне управління на місцевому рівні в умовах децентралізації: безпековий аспект. Інвестиції: практика та досвід. 2025. № 1. С. 189–194. DOI: 10.32702/2306-6814.2025.1.189

References

1. Huba, M. (2021). Sotsial'nyi kapital yak chynnyk rozvytku hromad [Social capital as a factor in community development]. *Tavriyskiy naukovy visnyk. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannya – Tavriya Scientific Bulletin. Series: Public Administration and Management*, (1), 15–19. <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.1.3>
2. Tsymbal, B. M. (2022). Publichne upravlinnia bezpekoiu osobystosti kriz' pryizmu sotsial'noho zakhystu ta sotsial'noi bezpeky [Public administration of personal security through the lens of social protection and social security]. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannya – Public Administration and Customs Administration*, 3(34), 58–61. <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-3.8>
3. Zvonar, V. P., Diakonenko, O. I., & Sova, O. Yu. (2022). Zakonomirnosti formuvannia sotsial'noho kapitalu v Ukraini: teoretychni zasady i mizhnarodnyi kontekst [Regularities of social capital formation in Ukraine: Theoretical foundations and international context]. *Demohrafiia ta sotsial'na ekonomika – Demography and Social Economy*, 3(49), 102–123. <https://doi.org/10.15407/dse2022.03.102>
4. Vdovenko, N. M., Derhach, A. V., & Tyshchenko, A. V. (2025). Evolutsiia pohliadiv na mekhanizmy publichnoho upravlinnia rozvytkom sotsial'noho kapitalu v hromadakh ta obhruntuvannia ahrotekhnolohichnykh rishen rehuliuannia rozvytku tsyrkuliarnoi ta blakytnei ekonomiky [Evolution of views on mechanisms of public management of social capital development in communities and justification of agrotechnological solutions for regulating the development of circular and blue economy]. *Aktual'ni problemy innovatsiinoi ekonomiky ta prava – Current Issues of Innovative Economics and Law*, (3), 24–28. <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2025-3-5>
5. Revko, A. M. (2022). Sotsial'nyi kapital yak determinant rozvytku hromady ta sotsial'noho pidpriemnytstva v umovakh suchasnykh vykykiv [Social capital as a determinant of community development and social entrepreneurship under modern challenges]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and Society*, (43). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-61>
6. Vdovenko, N. M., & Yatsun, A. H. (2024). Naukove obhruntuvannia ta rozroblennia novitnikh rishen rehuliuannia rozvytku tsyrkuliarnoi ekonomiky v sil's'komu hospodarstvi dlia rehabilitatsii viiskovosluzhbovtziv ta povojennoi vidbudovy Ukrainy [Scientific substantiation and development of innovative circular economy solutions in agriculture for the rehabilitation of servicemen and post-war recovery of Ukraine]. *Kyivskyi ekonomichnyi naukovi zhurnal – Kyiv Economic Scientific Journal*, (5), 19–26. <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-5-3>
7. Bezzubko, L. V., & Polozhentseva, K. L. (2024). Derzhavne upravlinnia sotsial'nym kapitalom terytorial'nykh hromad [Public administration of social capital in territorial communities]. *Naukovi perspektyvy – Scientific Perspectives*, 12(54), 49–60. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12\(54\)-49-60](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12(54)-49-60)
8. Zaiats, T. A., & Kraievska, H. O. (2022). Sotsial'ni posluhy dlia vrazlyvykh katehori naselennia v terytorial'nykh hromadakh Ukrainy [Social services for vulnerable population groups in Ukraine's territorial communities]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, (3), 57–74. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.03.057>
9. Diakonenko, O. (2023). Sotsial'nyi kapital terytorial'nykh hromad Ukrainy v umovakh viiny: suchasni transformatsii ta proghozni zrushennia [Social capital of Ukraine's territorial communities in wartime: Current transformations and forecast shifts]. *Demohrafiia ta sotsial'na ekonomika – Demography and Social Economy*, 2(52), 54–71.
10. Koltun, V. S., Ivanova, T. V., & Berdanova, O. V. (2025). Publichne upravlinnia na mistsevomu rivni v umovakh detsentralizatsii: bezpekovi aspekt [Public administration at the local level under decentralization: Security aspect]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: Practice and Experience*, (1), 189–194. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.1.189>